

Tézy na štátne skúšky zo slovenského jazyka a literatúry

2. stupeň vysokoškolského štúdia – Mgr.

Študijný odbor:

2.1.27. slovenský jazyk a literatúra + 2.1.35. prekladateľstvo a tlmočníctvo (medziodborové štúdium)

Slovenský jazyk a komunikácia

Štylistická paradigmatica a stavebné modely textu

Štylistická paradigmatica ako východisko funkčného pohľadu na inventár textových prvkov a na výberové možnosti v čase tvorby aktuálnych textov. Makroparadigmy a mikroparadigmy. Dynamika štylistiky štylém. Štylistická hodnota hlások a intonačných prostriedkov. Paradigmatická klasifikácia a charakteristika verbálnych štylém. Textové možnosti lexikálnych štylém. Morfologické štylémy a text. Štylistické vlastnosti a hodnota syntaktických prostriedkov v texte. Nadvetné kontextové jednotky na členenie a odstupňovanie hustoty vetnej stavby. Neverbálne štylémy.

Vymedzenie textu: dynamické a statické poňatie. Koherencia a konexia. Hĺbková a povrchová štruktúra textu. Problematika textových modelov v teórii a praxi. Vonkajšie a vnútorné determinanty štylových modelov – štylotvorné činitele. Štyl ako model povrchovej organizácie textu. Klasifikácia a charakteristika formálnych textových modelov: náučný, publicistický, administratívny, rétorický, umelecký, hovorový. Obsahové modelové štruktúry textu. Vzťah slohový postup – slohový útvar. Základné vlastnosti slohového postupu. Obsahové textové modely: výkladový, opisný, rozprávací, informačný.

Teória komunikácie

Medziľudská komunikácia – pojem, charakteristika, ťažiskové definície. Spolupráca a paralely s inými vednými odbormi a špecializáciami – antropológia, psychológia, sociológia. Medziľudská komunikácia a jazykoveda – semiotika, sémantika, štylistika. Komunikačné modely (lineárny, kybernetický, pragmatický, psychologický model). Formy sociálnokomunikačných kontaktov. Normy a interpersonálna komunikácia.

Sociolingvistika

Sociolingvistika – obdobie a dôvody konštituovania, termín/pojem, profil, predmet a poslanie sociolingvistiky. Metodologicko-metodické osobitosti sociolingvistických výskumov. Jazyk ako sociálny fenomén: jazyk a národ. Jazyková situácia v spoločnosti, typológia jazykových situácií. Sociolingvistika, jazyková politika a jazyková kultúra. Sociolingvistika a tzv. nové médiá. Sociolingvistika a dorozumievanie v dnešnom meste. Bystrická sociolingvistická škola a jej miesto v slovenskej jazykovede.

Vývin slovenského a dejiny spisovného jazyka, dialektológia

Teórie o pôvode slovenčiny. Hlavné zmeny v praslovanšom základe slovenčiny v 10. storočí. Hlásková sústava praslovančiny. Fonologický vývin. Mladšie zmeny vo vokalizme. Vývin konsonantizmu. Zmeny na hranici morfému. Vznik párovej mäkkostnej korelácie. Vznik a vývin znelostnej neutralizácie. Zmeny v stavbe slabiky.

Veľkomoravská epocha a jej jazyk. Obdobie 10. – 14. storočia. 15. storočie. Kultúrne jazyky vo vznikajúcej slovenskej národnosti v 16. – 18. storočí. Bernolákovské obdobie; Anton Bernolák a význam jeho diela. Štúrovské obdobie; osobnosť Ľudovíta Štúra. Matičné a martinské obdobie. Obdobie 1918 – 1945. Povojnové obdobie po súčasnosť – profil, význam. Funkcie a princípy pravopisu. Jednoduchý (primitívny) pravopis – podstata, historické pamiatky. Zložkový pravopis – základné princípy, historické pamiatky. Diakritický pravopis. Pravopisné zásady v slovenčine v období od A. Bernoláka po súčasnosť.

Rozdelenie slovenských nárečí na základe historického vývinu nárečových makroareálov a základných areálov. Získavanie a spracúvanie nárečových materiálov. Slovenské nárečia a umelecká literatúra, postavenie nárečí v súčasnom spisovnom jazyku.

Slovenská literatúra

Slovenská medzivojnová literatúra

Význam literárnej moderny vo vývinovom rade slovenskej literatúry. Modernistické princípy v tvorbe kraskovskej generácie – uplatnenie v poézii a v próze. Verzologické aspekty symbolistickej poézie: ústup tradičných žánrových foriem a strofických celkov, narúšanie rýmovej pravidelnosti, funkcie rytmicko-syntaktického paralelizmu v modernizujúcom sa básnickom tvare, tendencia k voľnému veršu.

Vývinové tendencie medzivojrovej prózy. Historické varianty (poprevratového) realizmu: koncept pesimistického realizmu L. Nádašihó-Jégé; rozklad národnoideologického základu predprevratového realizmu v tvorbe J. Jesenského (satirická reflexia malomestského pokrytectva, morálna devastácia slovenskej spoločnosti); didaktická koncepcia epiky v tvorbe M. Rázusa.

Próza 20. a začiatku 30. rokov ako domáci variant expresionizmu (uplatnenie expresionistickej charakteristiky v tematických plánoch epiky) – dielo J. Hrušovského, T. J. Gašpara, G. Vámoša, I. Horvátha, P. Jilemnického, M. Urbana, J. Cígera-Hronského. Racionalistický expresionizmus – jedna z umeleckých platforiem rozvoja sociálnej (najmä románovej) prózy v 30. rokoch. Lyrizácia ako permanentná súčasť vývinového procesu prózy. Tematické dominanty medzivojrovej prózy. Dedinská tematika z pohľadu dominantných vývinových tendencií prózy 20. – začiatku 40. rokov. Umelecké špecifiká naturalistickej prózy: dielo Ľ. Ondrejova, D. Chrobáka, M. Figuli a F. Švantnera. Intelektualizácia prózy v tvorbe básnikov sujetu: dielo D. Tatarku, P. Karvaša, J. Barča-Ivana a J. Červeňa.

Dramatická tvorba v medzivojnovom období. Tradícia ochotníckeho divadla, dramatická tvorba realistov a ich epigónov. Umelecká rozmanitosť drámy: dielo I. Stodolu, J. Barča-Ivana a P. Zvona.

Slovenská literatúra po roku 1945

Periodizácia slovenskej literatúry druhej polovice 20. storočia – odôvodnenie, charakteristika jednotlivých období (vývinových etáp)

Situácia literatúry v rokoch 1945 – 48. Vyvrcholenie a doznievanie umeleckých tendencií medzivojnovnej literatúry – konkretizácia na príkladoch básnickej a prozaickej tvorby.

Hlavné determinanty literárneho vývinu po r. 1945 (literárne a „mimoliterárne“ – spoločensko-politické). Literárnokritické, literárnoviedné a kultúrno-politické anticipácie povojnového smerovania literatúry a verejné prezentácie uvedených tendencií.

Vzťah literatúry a skutočnosti v literárnom vývine druhej polovice 20. storočia (metodologický a tematický aspekt uvedenej relácie)

Povstalecká próza ako literárnohistorický jav a výskumný problém: metodologické alternatívy jeho riešenia a ich literárnohistorická prezentácia. Odlišnosť poetiky konformného a nonkonformného prúdu povstaleckej prózy ako výraz odlišnosti ich noetických platforiem.

Téma vojny a SNP v diele V. Mináča, P. Jilemnického, F. Švantnera, R. Jašíka, A. Bednára, F. Hečka, L. Mňačka, J. C. Hronského a L. Ťažkého

Téma vojny a SNP v slovenskej poézii: vývinový prierez, hlavní predstavitelia

Postavenie a ideovo-estetická koncepcia socialistického realizmu v literatúre 50. rokov. Pojem schematizmus/industriálna literatúra, jeho noetika, poetika a ciele. Ilustratívne diela schematizmu. Literatúra v opozícii voči praktikám totalitného režimu a podobe literárneho schematizmu: dielo D. Tatarku, L. Mňačka, P. Karvaša, A. Bednára.

Diferenciačné tendencie v literatúre druhej polovice 50. rokov: časopis *Mladá tvorba*, literárna generácia Mladej tvorby, koncepcná odlišnosť tvorby tejto generácie od literatúry prvej polovice 50. rokov

Básnická generácia Mladej tvorby: osobnosť a dielo M. Rúfusa a M. Válka. Typologická odlišnosť Rúfusovej a Váľkovej poézie, etická báza ich umeleckého konceptu. Rehabilitácia estetickej funkcie poézie.

Umelecký program a jeho postupná diferenciácia v tvorbe konkretistov: dielo Ľ. Feldeka, J. Stachu, J. Mihalkoviča, J. Ondruša. Básnik M. Kováč ako generačný súpútnik konkretistov.

Typologické členenie prózy Mladej tvorby. Vzťah skutočnosti a literatúry ako podklad umeleckej koncepcie J. Johanidesa, A. Hykischea, A. Chudobu, J. Blažkovej a M. Čeretskovej-Gállovej. Štrukturálne zmeny epickej literatúry (jednotlivé epické kategórie), žánrové tendencie.

Experimentálna (modelová) próza 60. rokov. Vplyvy západoeurópskych filozofických a poetologických prúdov na slovenskú prózu v dielach R. Slobodu, P. Jaroša, V. Šikulu, L. Balleka, D. Mitanu, P. Hruza, P. Vilikovského.

Slovenská literatúra a postmoderna – podstata javu, odlišnosť od umeleckej moderny, osobitosť kritérií postmoderného umenia. Domáce predpoklady (literárne a externé – spoločensko-politické) uplatňovania postmoderných umeleckých (literárnych) konceptov. Špecifiká slovenskej postmoderny – existenciálny a palimpsestový variant postmoderny.

Vývinové premeny slovenskej drámy a divadelníctvo v druhej polovici 20. storočia. P. Karvaš, Š. Králik, I. Bukovčan, J. Solovič, O. Záhradník, P. Kováčik; zakladatelia a protagonisti alternatívnych divadelných scén.

Literárna komparatistika a medziliterárny proces

Literárna komparatistika, extenzia pojmu, vymedzenie predmetu. Slovenská literárna komparatistika v dejinnom vývoji, vzťah českej a slovenskej komparatistiky. Dionýz Ďurišin a jeho miesto v literárnej komparatistike. Vzťah slovenskej a talianskej literárnej komparatistiky (Dionýz Ďurišin – Armando Gnsici).